

UTANRÍKISRÁÐUNEYTIÐ

Greining á framlögum til þróunarsamvinnu

Áfangaskýrsla II

Áfangaskýrsla II fyrir meginmálaflokk utanríkisráðuneytisins í kynjaðri hagstjórn og fjárlagagerð (KHF). Verkefnið verður unnið á þremur árum. Áfangaskýrsla I var kynnt í fjárlagafrumvarpi ársins 2013. Í þessari skýrslu er gerð grein fyrir framvindu annars áfanga verkefnisins og gerð verður grein fyrir helstu niðurstöðum í fjárlagafrumvarpi ársins 2014. Lokaskýrsla verður tilbúin árið 2014.

Samantekt

Verkefnið snýr að greiningu á framlögum Íslands til þróunarsamvinnu með tilliti til þess hvort þeim er ætlað að stuðla að jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna, en í þingsályktun um áætlun um alþjóðlega þróunarsamvinnu Íslands 2013-2016 (áður 2011-2014) er jafnrétti kynjanna þverlægt málefni og lögð er áhersla á að bæði kynin hafi jöfn tækifæri til áhrifa, þátttöku og ábata af verkefnum Íslands. Heildarframlög Íslands til alþjóðlegrar þróunarsamvinnu námu tæpum 3,3 milljörðum árið 2012, eða 0,22% af vergum þjóðartekjum. Þar sem framlögin eru í eðli sínu ólík innbyrðis eru notaðar mismunandi aðferðir við greininguna. Fyrsti hluti greiningarinnar snýr að tvíhliða þróunarsamvinnu og eyrnamerkjum framlögum til alþjóðastofnana og félagasamtaka, sem námu tæpum 62% af öllum framlögum árið 2012. Hún leiddi í ljós að hlutfall verkefna sem hafa jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna að meginmarkmiði eða er ætlað að stuðla að því á marktækan hátt nam 81,7% árið 2012, en 80,6% árið 2011.

Tvíhliða þróunarsamvinna og eyrnamerkt framlög	2011 %	2012 %
Verkefni sem hafa jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna að meginmarkmiði	13,6	11,8
Verkefni sem ætlað er að stuðla að jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna	67,0	69,9
Verkefni sem ekki hafa jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna að markmiði	19,4	18,3
Samtals	100,0	100,0

Þá var einnig rýnt í þrjár úttektir sem gerðar voru á verkefnum ÞSSÍ á vettvangi á árinu 2012, en þær leiddu í ljós að í öllum verkefnum skortir á að markmið um jafnrétti kynja skili sér nægjanlega til haghafa á vettvangi. Ýmist reynist sökin liggja í verkefnisskjölunum sjálfum, eða að aðgerðir innan verkefnanna skila sér ekki á fyrirhugaðan hátt til haghafanna. ÞSSÍ hefur þegar brugðist við ábendingum úttektanna og vinnur að endurbótum á verkefnum í samræmi við tillögur sem þar eru settar fram. Á árinu 2013 eru framkvæmdar úttektir á verkefnum stofnunarinnar í Níkaragva, Namibíu og Malaví, og verður gerð grein fyrir niðurstöðum þeirra í lokaskýrslu verkefnisins.

Annar hluti greiningarinnar lýtur að jafnréttisstarfi alþjóðastofnana, og snýr að rýni á alþjóðlegum úttektum með tilliti til hvernig stofnanir fylgja eftir eigin jafnréttisstefnum og jafnréttisáætlunum. Fyrstu niðurstöður er að finna í Áfangaskýrslu II, en yfirferðinni lýkur á árinu 2014.

Þriðji hluti greiningarinnar snýr að skólum HSP á Íslandi. Í stefnumótunarskjölum Landgræðsluskólans og Sjávarútvegsskólans er sterk tilvísan í kynjajafnrétti sem forsendu aukins árangurs og eru jafnréttismál hluti af námsefni beggja skólanna. Jarðhitaskólinn vinnur að slíkri stefnumótun og verður fylgst með henni hvað viðvíkur kynjajafnrétti. Þá varð

Alþjóðlegi jafnréttisskólinn hluti af neti HSP á Íslandi í maí 2013, sem býður upp á mikla möguleika hvað varðar samstarf á sviði jafnréttismála.

Þá snýr fjórði hlutinn að innleiðingu greininganna í verklag utanríkisráðuneytisins og PSSÍ og hefur hún verið innleidd í þrjú ný stefnuskjöl á sviði þróunarsamvinnu: Þingsályktun um áætlun um alþjóðlega þróunarsamvinnu Íslands 2013-2016, Jafnréttisstefnu á sviði alþjóðlegrar þróunarsamvinnu Íslands 2013-2016 og Áætlun Íslands um framkvæmd ályktunar öryggisráðs SP nr. 1325 um konur, frið og öryggi 2013-2016.

Um verkefnið

Verkefni/meginmálaflokkur	Greining á framlögum til þróunarsamvinnu	Dags
Ábyrgðaraðili í umboði ráðuneytisstjóra	Þórarinna Söebeck (Utanríkisráðuneyti)	
Teymi	Hannes Hauksson (Þróunarsamvinnustofnun Íslands) Marta Jónsdóttir (Utanríkisráðuneyti)	
Eigandi og stýrihópur	Eigandi: María Erla Marelsdóttir, sviðsstjóri þróunarsamvinnusviðs Stýrihópur: Stýrihópur um þróunarsamvinnu sem nú þegar starfar skv. lögum 121/2008 um þróunarsamvinnu Íslands. Þar sitja: Ráðuneytisstjóri, sviðsstjóri þróunarsamvinnusviðs, deildarstjóri þróunarsamvinnudeildar, yfirmaður Íslensku friðargæslunnar og framkvæmdastjóri Þróunarsamvinnustofnunar Íslands.	
Lýsing verkefnis	<p>Verkefnið snýr að greiningu á öllum framlögum Íslands til þróunarsamvinnu með tilliti til þess hvort verkefnunum er ætlað að stuðla að jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna. Verkefnið er framhald á tilraunaverkefni í kynjaðri hagstjórn og fjárlagagerð þar sem framlög utanríkisráðuneytisins til málaflokksins voru greind.</p> <p>Verkefnið byggist á fjórum megináðferðum við greiningu framlaga. Stærsti hluti verkefnisins felst í greiningu á framlögum til tvíhliða þróunarsamvinnu og eyrnamerknum framlögum til alþjóðastofnana og frjálsra félagasamtaka. Almenn framlög til alþjóðastofnana þar sem ekki er hægt að rekja til hvaða verkefna íslensk framlög renna verða skoðuð með tilliti til jafnréttisstefna og -áætlana stofnananna, og úttekta þar á. Greining á framlögum til skóla Háskóla Sameinuðu þjóðanna á Íslandi felst svo í eftirfylgni við að skólarnir setji sér jafnréttisstefnu og innleiði fræðslu um jafnréttismál í námsefnið. Enn fremur verða ákveðin verkefni ÞSSÍ skoðuð nánar m.t.t. hvort markmiðum þeirra um jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna á vettvangi sé náð.</p>	
Markmið verkefnis	Yfirmarkmið verkefnisins er að framlög Íslands til alþjóðlegrar þróunarsamvinnu stuðli að jafnrétti kynjanna og/eða valdeflingu kvenna.	
Jafnréttismarkmið verkefnis	Að framlög Íslands til alþjóðlegrar þróunarsamvinnu stuðli að jafnrétti kynjanna og/eða valdeflingu kvenna.	

Staða verkefnis

<h3 style="text-align: center;">Heildarstaða verkefnis</h3> <div style="display: flex; justify-content: center; gap: 20px;"> Græn ☒ Gul ☐ Rauð ☐ </div>						
	Græn Á áætlun	Gul Þarfnast aðgerða	Rauð Krítískt	Útskýring á frávikum		
Tímaáætlun	☒ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐			
Fjárhagsáætlun	☒ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐			
Umfang	☒ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐			
Aðgerð: m.v. þá áfanga sem eru í verkáætlun og áttu að hefjast á þessu tímabili		Staða	Lokið	Áætluð lok	Lokið dags	Athugasemdir/áhættuþættir
1	Greining á tvíhliða (eyrnamerkum) framlögum UTN til þróunarsamvinnu árið 2012 m.t.t. kynjajafnréttisstikunnar	☒ ☐ ☐	Já	Apríl 2013	Apríl 2013	
2	Greining á framlögum ÞSSÍ árið 2012 m.t.t. kynjajafnréttisstikunnar	☒ ☐ ☐	Já	Apríl 2013	Apríl 2013	
3	Fræðsla til starfsmanna þróunarsamvinnusviðs um notkun stikunnar	☒ ☐ ☐	Já	Júní 2012	Júní 2012	
4	Fræðsla til starfsmanna ÞSSÍ um notkun stikunnar	☒ ☐ ☐	Já	Júní 2012	Júní 2012	
5	Sameiginleg jafnréttisstefna í þróunarsamvinnu innihaldi kröfu um greiningu skv. kynjajafnréttisstiku	☒ ☐ ☐	Já	Mars 2012	Janúar 2013	Gerð jafnréttisstefnunnar lokið í janúar 2013

	nni					
6	Áætlun um alþjóðlega þróunarsamvinnu Íslands 2013–2016 innihaldi kröfu um greiningu samkvæmt kynjajafnréttisstiku nni	☒ ☐ ☐	Já	Janúar 2013	Mars 2013	
7	Úttekt á framvindu jafnréttismála í stuðningi við sjávarútvegsráðuneytið í Mósambík	☒ ☐ ☐	Já			
8	Úttekt á framvindu jafnréttismála í fiskigæðaverkefni í Úganda	☒ ☐ ☐	Já			
9	Úttekt á fullorðinsfræðsluverkefni í Mósambík	☒ ☐ ☐	Já			
10	Fylgjast með úttektum á jafnréttismálum innan alþjóðastofnana	☒ ☐ ☐	Nei	Júní 2014		Í vinnslu. Verkþætti lýkur 2014
11	Fylgja eftir stefnumótun skóla HSP í jafnréttismálum	☒ ☐ ☐	Nei	Júní 2014		Í vinnslu. Verkþætti lýkur 2014
12	Fylgja eftir innleiðingu jafnréttismála í námsefni skólanna	☒ ☐ ☐	Nei	Júní 2014		Í vinnslu. Verkþætti lýkur 2014

Staða: **Græn** = á áætlun, **Gul** = þarfnast aðgerða, **Rauð** = kritísk, þarf að láta yfirstjórn vita

Greining og niðurstöður

Meginmálaflokkur utanríkisráðuneytisins í kynjaðri hagstjórn og fjárlagagerð er alþjóðleg þróunarsamvinna, en hún er ein af grunnstoðum íslenskrar utanríkisstefnu. Ísland styður alþjóðleg markmið um jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna sem fram koma í ýmsum alþjóðasamningum og yfirlýsingum, s.s. í Kvennasáttmálanum (CEDAW) og þúsaldarmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna. Reynslan sýnir jafnframt að verkefni sem byggjast á þátttöku kvenna og taka tillit til hagsmuna og sjónarmiða beggja kynja eru líklegri til að skila varanlegum árangri í þróunarsamvinnu. Í þingsályktun um áætlun um alþjóðlega þróunarsamvinnu Íslands 2013–2016 sem samþykkt var á Alþingi 21. mars 2013 (áður áætlun fyrir tímabilið 2011–2014) er jafnrétti kynjanna þverlægt markmið, og skal samþætting jafnréttissjónarmiða höfð að leiðarljósi við stefnumótun, áætlanagerð, verkefnaundirbúning, framkvæmd á vettvangi og innan alþjóðastofnana.

Verkefnið snýr að greiningu á framlögum Íslands til þróunarsamvinnu með tilliti til þess hvort verkefnunum er ætlað að stuðla að jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna og byggist á fjórum megináðferðum við greiningu framlaga. Um er ræða framhald og útvíkkun á tilraunaverkefni í kynjaðri hagstjórn og fjárlagagerð (2010) og var skýrslu fyrir fyrsta áfanga verkefnisins skilað í júní 2012.

Greining á tvíhliða þróunarsamvinnu og eyrnamerknum framlögum til þróunarsamvinnu

Stærsti hluti verkefnisins felst í greiningu á framlögum til tvíhliða þróunarsamvinnu og eyrnamerknum framlögum til alþjóðastofnana og frjálsra félagasamtaka, en þau námu 2 milljörðum króna, eða tæpum 62% af öllum framlögum Íslands til alþjóðlegrar þróunarsamvinnu á árinu 2012. Við greininguna er notuð kynjajafnréttisstíka¹ (*the Gender Equality Policy Marker*) þróunarsamvinnunefndar Efnahags- og framfarastofnunarinnar (OECD/DAC). Með kynjajafnréttisstíkunni er þróunarstarf greint og flokkað eftir ætluðum áhrifum þess á jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna. Flokkarnir eru þrír:

- 2) verkefni sem hafa jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna að **meginmarkmiði** (*Principal Objective*).
- 1) verkefni sem ætlað er á **marktækan hátt** að stuðla að jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna (*Significant Objective*).
- 0) verkefni sem **ekki** hafa jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna **að markmiði** (*Not targeted to the policy objective*).

Niðurstöður greiningarinnar árið 2012 leiddu í ljós að verkefni sem hafa jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna að meginmarkmiði eða er ætlað að stuðla að því á marktækan hátt (stíka 1 og 2)

---

¹ Sjá viðauka II

námu 81,7% af tvíhliða þróunarsamvinnu, þar á meðal eyrnamerknum framlögum utanríkisráðuneytisins til alþjóðastofnana og félagasamtaka. Það er ívið hærra hlutfall en árið áður þegar það nam 80,6%² (Tafla 1). Sé litið á niðurstöður greiningarinnar sundurliðaðar milli ÞSSÍ og utanríkisráðuneytisins má greina mikla hækkun milli ára hjá ÞSSÍ, eða 12% (Tafla 2), en lækkun um tæp 3% hvað viðvíkur eyrnamerknum framlögum á vegum utanríkisráðuneytisins (Tafla 3). Hlutfall ársins 2012 nemur því 71,8% sem er undir því markmiði sem sett var fram í verkefnaáætluninni þegar stefnt var að því að hlutfallið færi ekki undir 75%. Við nánari eftirgrennslan kom í ljós að ástæður lækkunarinnar má fyrst og fremst rekja til framlaga í tvo sjóði. Annarsvegar er um að ræða verkefnasjóð hjá Alþjóðabankanum þar sem verið er að taka lokaákvörðun um til hvaða verkefna fjármunirnir renna og hinsvegar er um að ræða framlag til orkuverkefnis á vegum alþjóðlegra samtaka um uppbyggingu endurnýjanlegrar orku í þróunarríkjum (IRENA). Ráðuneytið vinnur nú að því að fá samtökin til að huga að jafnréttismálum og samþættingu kynjasjónarmiða í verkefnum sínum, þannig að framlög Íslands til orkumála sé varið í samræmi við jafnréttisstefnu á sviði þróunarsamvinnu Íslands.

Tafla 1. Greining á eyrnamerknum framlögum og tvíhliða þróunarsamvinnu 2011–2012 með kynjajafnréttisstíkkunni – utanríkisráðuneytið og ÞSSÍ

UTANRÍKISRÁÐUNEYTIÐ OG ÞSSÍ	2011	2012
<i>Stíka 2</i> Verkefni sem hafa jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna að meginmarkmiði (<i>Principal Objective</i>)	13,6%	11,8%
<i>Stíka 1</i> Verkefni sem ætlað er á marktækan hátt að stuðla að jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna (<i>Significant Objective</i>)	67,0%	69,9%
<i>Stíka 0</i> Verkefni sem ekki hafa jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna að markmiði (<i>Not Targeted to the Policy Objective</i>)	19,4%	18,3%
<i>Samtals</i>	100%	100%

Tafla 2. Greining á eyrnamerknum framlögum á vegum utanríkisráðuneytisins 2009–2012

UTANRÍKISRÁÐUNEYTIÐ	2009	2010	2011	2012
<i>Stíka 2</i> Verkefni sem hafa jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna að meginmarkmiði (<i>Principal Objective</i>)	19,9%	23,4%	34,1%	25,2%
<i>Stíka 1</i> Verkefni sem ætlað er á marktækan hátt að stuðla að jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna (<i>Significant Objective</i>)	54,0%	46,5%	42,7%	46,6%
<i>Stíka 0</i> Verkefni sem ekki hafa jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna að markmiði (<i>Not Targeted to the Policy Objective</i>)	26,1%	30,1%	23,2%	28,2%
<i>Samtals</i>	100%	100%	100%	100%

² Hlutfallstölur ársins 2011 hafa tekið lítillegum breytingum frá því þær birtust í Áfangaskýrslu I. Ástæðan liggur í nákvæmari greiningu gagna.

Tafla 3. Greining á tvíhliða þróunarsamvinnu á vegum ÞSSÍ 2011–2012

ÞRÓUNARSAMVINNUSTOFNUN ÍSLANDS	2011	2012
Stíka 2 Verkefni sem hafa jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna að meginmarkmiði (Principal Objective)	-	1,3%
Stíka 1 Verkefni sem ætlað er á marktækan hátt að stuðla að jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna (Significant Objective)	77,2%	88,0%
Stíka 0 Verkefni sem ekki hafa jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna að markmiði (Not Targeted to the Policy Objective)	22,8%	10,7%
Samtals	100%	100%

Sé litið á niðurstöður greiningarinnar með tilliti til málaflokka má sjá að í tíu málaflokkum af fjórtán hafa nær öll verkefni jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna að markmiði í verkefnisskjölum (tafla 4). Eftir sitja fjórir málaflokkar sem brýnt er að skoða sérstaklega með tilliti til jafnréttismála, þar á meðal eru orkumál og störf í þágu friðar. Þar er um að ræða áherslumálflokka á sviði þróunarsamvinnu Íslands og áherslusvið í jafnréttisstefnunni og verður því á næstu misserum lögð rík áhersla á að úr þessu fái bætt hjá viðkomandi stofnunum og samtökum.

Tafla 4. Niðurstöður greiningar ársins 2012 eftir málaflokkum – utanríkisráðuneytið og ÞSSÍ

MÁLAFLOKKUR	Hlutfall verkefna sem hefur jafnrétti að markmiði (stíka 1 og 2)	Hlutfall málaflokks af heild
110 – Menntun	100%	10%
120 – Heilbrigðismál	97%	11%
130 – Mannfjöldaáætlanir og frjósemisheilbrigði	100%	1%
140 – Vatns- og hreinlætismál (fráveita)	100%	5%
151 – Stjórnáætlun og borgarlegt samfélag / mannréttindi og jafnrétti kynjanna	88%	11%
152 – Friður og öryggi	20%	5%
160 – Aðrir félagslegir innviðir	100%	14%
230 – Orkumál	28%	10%
313 – Fiskimál	96%	18%
400/410 – Fjölgeiraverkefni og almenn umhverfisvernd	96%	1%
700 – Neyðar- og mannúðaraðstoð	93%	7%
930 – Móttaka flóttamanna í landi veitanda	100%	1%
99820 – Kynningar- og upplýsingastarf í gjafaríki	0%	2%
Annað – málaflokkur ótilgreindur	45%	5%
Samtals / Meðaltalshlutfall	81,7%	100%

Alþjóðastofnanir

Almenn, óeyrnamerkt framlög til alþjóðastofnana námu samtals um 570 m.kr. eða rúnum 17% af heildarframlögum til þróunarsamvinnu árið 2012 og runnu þau til sautján stofnana. Ekki er hægt að rekja til hvaða verkefna slík framlög renna og takmarkast greining á þeim því við það hvort stofnunin í heild styðjist við samþættingu kynjasjónarmiða. Í tengslum við meginmálaflokk utanríkisráðuneytisins í kynjaðri hagstjórn og fjárlagagerð eru jafnréttisáætlanir og/eða jafnréttisstefnur þessara stofnana skoðaðar og reynt er að leggja mat á það hvernig þeim er framfylgt í reynd. Stuðst er við erlendar úttektir sem gerðar hafa verið á stofnunum, einkum þær sem framkvæmdar eru af MOPAN (Multilateral Organization Performance Assessment Network). Einnig var rýnt í úttektir sem breska þróunarsamvinnustofnunin (DFID) og ástralska þróunarsamvinnustofnunin (AusAID) létu gera. Ein af stofnunum átta, FAO, hefur nýverið látið gera úttekt á stöðu jafnréttismála, og er farið yfir niðurstöður hennar hér að neðan. Í þessari áfangaskýrslu eru átta stofnanir greindar en í lokaskýrslu verkefnisins verða hinar stofnanirnar sjö einnig til umfjöllunar. Þá verða niðurstöður jafnframt teknar saman og mat lagt á það hvort endurskoða þurfi einhver framlög í ljósi þeirra.

MOPAN, sem hýst er af Efnahags- og framfarastofnuninni (OECD), er samstarfsvettvangur 17 gjafaríkja sem sett var á laggirnar til að leggja mat á árangur af starfi alþjóðastofnana. Undir hatti MOPAN eru gerðar árlegar úttektir á alþjóðastofnunum, sem ætlað er að varpa ljósi á hversu vel að vígi þær standa og hvað má betur fara. Úttektirnar taka á fjórum þáttum sem allir snúa að árangri: stefnumótun, rekstri, samskiptum og þekkingu. Þá er lagt mat á hversu vel stofnanirnar ná yfirlýstum markmiðum sínum og markmiðum þróunarlanda um framfarir, og hvernig þau stuðla að framvindu þúsaldarmarkmiðanna. Niðurstöður eru flokkaðar eftir kvarða á bilinu 1–6 sem jafngilda skilgreiningunum: *mjög slök* (e. *very weak*), *slök* (e. *weak*), *ófullnægjandi* (e. *inadequate*), *fullnægjandi* (e. *adequate*), *góð* (e. *strong*) og *mjög góð* (e. *very good*). Greining á samþættingu kynjasjónarmiða og áherslu á jafnréttismál innan stofnana er einn þáttur úttektarinnar.

Þá var farið yfir niðurstöður úttektar bresku þróunarsamvinnustofnunarinnar, **DFID** (Department for International Development), sem framkvæmd var árið 2011, en henni var ætlað að meta þær alþjóðastofnanir sem bresk stjórnvöld veita framlög til, í þeim tilgangi að leggja mat á gagnsemi fjölþjóðlegrar þróunarsamvinnu Breta. Þótt úttektin sé miðuð út frá þróunarstarfi Breta, nær hún þó til ýmissa almennra atriða eins og árangurs og skilvirkni auk þess sem þverlæg málefni, eins og jafnréttismál, eru skoðuð sérstaklega en athugað var í úttektinni hvort starfsemi stofnunar stuðli að jafnrétti kynjanna. Niðurstöðurnar eru flokkaðar eftir kvarðanum 1–4; þar sem gildi undir 2 telst ófullnægjandi (e. *unsatisfactory*), 2–2.49 telst slakt (e. *weak*), 2.5–2.99 telst fullnægjandi (e. *satisfactory*) og 3–4 telst gott (e. *strong*). Helstu niðurstöður úttektarinnar eru þær að margar

stofnananna eiga langt í land með tilliti til jafnréttismála og þó stefnumótunarskjöl séu til staðar skortir talsvert á fullnægjandi árangur á vettvangi.

Að lokum var úttekt áströlsku þróunarstofnunarinnar, **AusAID** (Australian Aid), frá árinu 2012 skoðuð. Úttektin er þó frábrugðin hinum að því leyti að hún skoðar jafnréttismálin ekki alltaf sérstaklega heldur undir hatti þverlægra málefna. Í þeim tilvikum sem fjallað er sérstaklega um árangur á sviði jafnréttismála er greint frá þeim hér að neðan.

Hér á eftir er fjallað um niðurstöður úttekta á þeim átta alþjóðastofnunum sem MOPAN hefur gert úttekt á nýlega. Í töflu 5 er yfirlit yfir niðurstöðurnar, en ítarlegri umfjöllun um hverja og eina stofnun og niðurstöður úttektanna fylgir í kjölfarið.

Tafla 5. Niðurstöður greiningar á úttektum á alþjóðastofnunum m.t.t. frammistöðu þeirra á sviði jafnréttismála

ALÞJÓÐASTOFNUN	MOPAN	DFID
Matvæla- og landbúnaðarstofnun SP - FAO	Viðunandi	Góð
Alþjóðabankinn og Alþjóðaframfarastofnunin	Viðunandi	Slök
Alþjóðasjóður um þróun landbúnaðar - IFAD	Viðunandi	Góð
Þróunaráætlun SP – UNDP	Góð	Góð
Mannfjöldasjóður SP - UNFPA	Góð	Góð
Flóttamannastofnun SP - UNHCR	Góð	Góð
Barnahjálp SP – UNICEF	Góð	Góð
Alþjóðaheilbrigðisstofnunin - WHO	Viðunandi	Slök

Matvæla- og landbúnaðarstofnun SP (FAO)

Hlutverk Matvæla- og landbúnaðarstofnunar SP (FAO) er að bæta fæðuöryggi og velferð fólks í aðildarlöndum sínum með því að stuðla að aukinni framleiðni í landbúnaði og framleiðslu og skilvirkari dreifingu matvæla. Í stefnumörkun stofnunarinnar fyrir árin 2010–2019 kemur fram að jafnrétti kynjanna og aukið aðgengi kvenna að auðlindum sé forsenda fyrir velferð og fæðuöryggi. Þar er jafnrétti kynjanna skilgreint sem eitt af meginmarkmiðum stofnunarinnar á þessu tímabili. Einnig hefur stofnunin sett sér framkvæmdaáætlun með tilliti til kynjajafnréttis og þróunar fyrir árin 2008–2013.

Í úttekt á jafnréttisstarfi FAO, sem stofnunin lét framkvæma árið 2011, kemur fram að þrátt fyrir að framfarir hafi orðið á undanförunum árum sé jafnréttisstarf stofnunarinnar ekki viðunandi. FAO standi langt að baki öðrum sambærilegum stofnunum hvað þetta varðar og verji ekki nægilegu fé til jafnréttismála. Þá kemur fram að enn séu ekki til staðar stefnur og aðgerðaáætlanir á sviði jafnréttismála sem innihalda skýr og mælanleg markmið, eftirfylgni sé ekki kerfisbundin og að stjórnendur stuðli ekki að aukinni samþættingu kynjajafnréttis í verkefni stofnunarinnar.

Í skýrslu MOPAN frá árinu 2012 fær FAO einkunnina 4,10 af 6 fyrir jafnrétti kynjanna sem telst

viðunandi (e. *adequate*). Samkvæmt niðurstöðum MOPAN hefur FAO unnið að umbótum frá árinu 2007, þar á meðal að samþættingu jafnréttismála og útgáfu á aðgerðaáætlun á sviði jafnréttismála auk þess sem sett hafa verið fram sérstök markmið um árangur á þessu sviði. Enn sé þó þörf á að brúa bilið á milli markmiða og framkvæmda. Áætlanir séu aðeins fyrsta skrefið og þeim verði að fylgja eftir með umbótum á starfsháttum stofnunarinnar á öllum stigum.

Í skýrslu DFID hlýtur FAO einkunnina 3 af 4 fyrir jafnréttismál (e. *strong*), enda leggi stofnunin mikla áherslu á kynjajafnrétti í stefnumótun. Þar er þó einnig tekið fram að áhrif FAO á vettvangi séu almennt of lítil og ómarkviss. Í því tilliti er bent á að forgangsröðun og þung stjórnsýsla standi framkvæmd verkefna hugsanlega fyrir þrifum. Í áströlsku skýrslunni kemur fram að FAO sé að vinna að því að bæta árangur sinn á sviði jafnréttismála og bregðast þannig við niðurstöðum eigin úttektar á jafnréttismálum, m.a. með því að jafna fjölda kvenna og karla í starfslíði stofnunarinnar, fjölga verkefnum sem tengjast kynjajafnrétti og auka fjárveitingu til þessara mála.

Alþjóðabankinn og Alþjóðaframfarastofnunin (IDA)

Hlutverk Alþjóðabankans er að stuðla að efnahagslegri og félagslegri uppbyggingu í þróunarlöndum. Bankinn starfar með stjórnvöldum hlutaðeigandi ríkja og veitir þeim aðstoð í formi lána, styrkja og ráðgjafar. Alþjóðabankinn samanstendur af fimm stofnunum, þeirra á meðal er Alþjóðaframfarastofnunin (IDA), sem veitir styrki og lán með hagkvæmum kjörum til fátækustu ríkja heims. Alþjóðabankinn notast við samþættingu kynjasjónarmiða í starfsemi sinni og hefur á síðustu árum samþykkt fjölda stefnumótandi skjala þar að lútandi. Þeirra á meðal er þriggja ára áætlun um samþættingu kynjasjónarmiða í starfsemi bankans, sem inniheldur tímasett markmið og viðmið sem skipt er niður eftir sviðum bankans og svæðum í heiminum. Ein helsta skýrsla bankans um álitamál á sviði þróunarmála (e. *World Development Report*) árið 2012 fjallaði um kynjajafnrétti og valdeflingu kvenna sem forsendu framþróunar og aukinnar hagsældar og nokkru síðar gaf bankinn út aðra skýrslu um áhrif hennar á starf bankans á sviði jafnréttismála (e. *Implications of World Development Report 2012: Gender Equality and Development for the World Bank Group*). Í 16. endurfjármögnun Alþjóðaframfarastofnunarinnar er lögð áhersla á samþættingu kynjasjónarmiða ásamt því sem jafnréttismál eru eitt af fjórum þeimum tímabilsins.

Í skýrslu MOPAN frá árinu 2012 hlaut Alþjóðabankinn einkunnina 4,06 af 6 fyrir jafnréttismál sem telst viðunandi (e. *adequate*). Þar kemur fram að bankinn hafi brugðist við ábendingum um það sem betur mætti fara varðandi samþættingu kynjasjónarmiða og breytt starfsháttum sínum. Einnig segir skýrslan að allar landaáætlanir bankans (e. *country assistance strategies*) taki nú tillit til kynjasjónarmiða. Niðurstöður úttektarinnar leiddu í ljós að jafnréttismál eru hluti af markmiðum og hafa á kerfisbundinn hátt verið innleidd í allt starf og að Alþjóðabankinn vinni nú að því að bæta ferla tengdum ábyrgð (e. *accountability*) á þessu sviði.

Í DFID-skýrslunni hlýtur stofnunin einkunnina 2 af 4 sem telst slakt (e. *weak*). Þar kemur fram að veikleikar séu í jafnréttismálum í starfsemi stofnunarinnar í lánþegaríkjum þar sem eftirfylgni með jafnréttisstefnu er oft á tíðum lítil og samþætting jafnréttismála í verkefni stofnunarinnar veikburða. Ástralska skýrslan segir stefnu bankans í jafnréttismálum skýra, þó nokkuð vanti þó upp á framkvæmd hennar.

Alþjóðasjóður um þróun landbúnaðar (IFAD)

Hlutverk IFAD er að vinna að útrýmingu fátæktar og bæta næringu og lífsskilyrði með þróun landbúnaðar. Um 70% smábænda eru konur og því hefur starf IFAD mikil áhrif á efnahagslegt sjálfstæði kvenna. Árið 2012 samþykkti stofnunin áætlun um kynjajafnrétti og valdeflingu kvenna sem ætlað er að styrkja og samhæfa starf stofnunarinnar á þessu sviði.

Í MOPAN-úttekt á IFAD frá árinu 2011 hlaut stofnunin einkunnina 4,04 af 6 fyrir kynjajafnrétti sem telst viðunandi (e. *adequate*). Stofnunin fékk þó mjög jákvæðar niðurstöður ef litið er til þeirra skjala sem athuguð voru, s.s. stefnur, aðgerðaáætlanir og rammaáætlanir en fyrir þann hluta hlaut IFAD einkunnina 5 sem telst mjög gott. Búast má við að árangur á vettvangi hafi aukist við tilkomu fyrrnefndar áætlunar sem kom út árið 2012 eða ári eftir að MOPAN-skýrslan kom út.

Í DFID-skýrslunni hlaut IFAD einkunnina 3 af 4 fyrir jafnréttismál sem telst gott (e. *strong*). Skýrslan segir árangur IFAD á sviði jafnréttismála góðan og að rannsóknir bendi til þess að jákvæð áhrif hafi nú þegar orðið vegna starfa stofnunarinnar á vettvangi. Ástralska skýrslan segir samþættingu kynjasjónarmiða vel á veg komna hjá stofnuninni þó nokkur munur sé á milli einstakra verkefna og landa.

Þróunaráætlun SP (UNDP)

UNDP er stærsta stofnun SP á sviði þróunaraðstoðar. Meginhlutverk stofnunarinnar er að styrkja opinbera stjórnsýslu í þróunarlöndum. Hún lætur einnig að sér kveða í baráttunni gegn alnæmi og í jafnréttis-, orku- og umhverfismálum og tekur þátt í fyrirbyggjandi aðgerðum gegn vopnuðum átökum þar sem það á við. UNDP starfar samkvæmt aðgerðaráætlun um kynjajafnrétti fyrir árin 2008–2013 sem tilgreinir hlutverk og ábyrgð á samþættingu kynjasjónarmiða á öllum stigum stofnunarinnar. Úttekt á árangri áætlunarinnar leiddi í ljós að þessi skýra ábyrgðarskipting hefur skilað góðum árangri.

Í skýrslu MOPAN frá árinu 2012 hlaut UNDP einkunnina 4,62 af 6 fyrir kynjajafnrétti sem telst gott (e. *strong*). Þar segir að í kjölfar neikvæðrar úttektar árið 2005 hafi stofnunin breytt starfsháttum sínum og innra skipulagi á þessu sviði með góðum árangri. Einnig kemur fram að árið 2008 innleiddi UNDP kynjasjónarmið í árangursskýrslur landaskrifstofanna (e. *Results-Oriented Annual Reports, ROAR*) til þess að hægt væri að fylgjast með því hvort og hvernig verkefnin stuðla að jafnrétti kynjanna og

valdeflingu kvenna. Árið 2009 gaf UNDP út kynjastiku sem gerir það að verkum að hægt er að fylgjast með framlögum til verkefna sem stuðla að jafnrétti kynjanna en stíkan þótti til eftirbreytni og er nú notuð meðal annarra stofnana SP. Jafnframt var tekið fram í skýrslunni að þó að margt hafi áunnist í kynja- og jafnréttismálum innan UNDP þá sé enn sitthvað sem betur má fara, t.d. að jafnréttismálin verði að forgangsmáli meðal stjórnenda stofnunarinnar svo tryggja megi stuðning þeirra við verkefni stofnunarinnar.

Í DFID-skýrslunni hlýtur stofnunin einkunnina 3 af 4 fyrir áherslu á jafnréttismál, sem telst gott (e. *strong*), sem byggist á því að stjórnun stofnunarinnar sé sterk og hvatakerfi á sviði jafnréttismála mjög gott. Til þess að styrkja enn frekar stoðir jafnréttisstefnu stofnunarinnar þurfi þó að auka færni starfsfólks og tryggja eftirfylgni með markmiðum málaflokksins. Í áströlsku skýrslunni kemur fram að kynjajafnréttisáætlun UNDP sé góð og vel útfærð auk þess sem UNDP hafi tekið sér leiðtogahlutverk í að stuðla að stefnumótun jafnréttismála innan annarra stofnana SP.

Mannfjöldasjóður SP (UNFPA)

Meðal hlutverka sjóðsins er að styðja fátæk lönd í því að efla réttindi mæðra og barna til heilsuverndar, dreifing getnaðarvarna og kynlífs- og fjölskyldufræðsla. Jafnrétti kynjanna og valdefling kvenna er stór hluti af starfi sjóðsins, og kemur stofnunin vel út í samanburði við aðrar alþjóðastofnanir hvað þessi mál varðar. UNFPA er leiðandi hvað varðar kyn- og frjósemisheilbrigði og -réttindi (e. *Sexual and Reproductive Health and Rights, SRHR*) og hefur lykilhlutverki að gegna hvað viðvíkur fimmta þúsaldarmarkmiðinu sem snýr að því að draga úr mæðradauða. UNFPA gegnir einnig mikilvægu hlutverki við framgang þriðja þúsaldarmarkmiðsins um aukið jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna og sjötta þúsaldarmarkmiðsins sem snýr að HIV/alnæmi.

Í skýrslu MOPAN frá árinu 2010 hlaut stofnunin einkunnina 5,06 af 6 fyrir áherslur sínar á jafnréttismál sem telst gott (e. *strong*). Þar segir að UNFPA sé ein fárra stofnana sem hafi kynjajafnrétti bæði sem markmið í sjálfu sér og sem þverlægt áherslumál í allri starfsemi sinni. Tekist hafi að samþætta kynjasjónarmið inn í kjarnastarfsemi stofnunarinnar sem útskýri hinn góða árangur og jákvæðar niðurstöður úttektarinnar og fékk UNFPA til að mynda fullt hús stiga eða 6 fyrir stefnumótun á sviði jafnréttismála.

Stofnunin hlaut einnig mjög jákvæðar umsagnir í úttektunum sem DFID og AusAID létu gera. Í úttekt DFID hlaut UNFPA einkunnina 3 af 4, sem telst gott (e. *strong*) og kemur fram að stofnunin hafi samþykkt fjölmargar stefnur á sviði jafnréttismála og á stjórnendum sé lögð rík ábyrgðarskylda. Í áströlsku skýrslunni er stofnuninni hælt fyrir að standa sig mjög vel í að stuðla að framgangi jafnréttismála.

Flóttamannastofnun SP (UNHCR)

UNHCR vinnur að málefnum flóttamanna um allan heim með sérstakri áherslu á mannréttindi flóttamanna og vernd þeirra. Síðan UNHCR var sett á stofn hafa yfir 50 milljónir flóttamanna notið stuðnings stofnunarinnar, en þess má geta að 80% flóttamanna eru konur og börn. UNHCR innleiddi rammaáætlun um jafnréttismál árið 2004 (e. *Age, Gender and Diversity (AGD) approach*).

Í skýrslu MOPAN frá árinu 2011 hlaut UNHCR einkunnina 4,51 af 6 fyrir kynjajafnrétti sem telst gott (e. *strong*). Niðurstöður spurningakönnunarinnar gáfu stofnuninni hærra einkunn en greining á útgefnum stefnuskjölum og var það starfsfólk ríkisstofnana í þróunarlöndum sem reyndist hvað jákvæðast gagnvart jafnréttisáherslum stofnunarinnar. Jafnframt kemur fram að AGD-áætlunin tryggir að starfsfólk yfirfari verkefni sín með tilliti til jafnréttismála og gefi út árlegar skýrslur um árangur á því sviði. Þá segir að óháð úttekt sem gerð var á áætluninni árið 2010 sýni að stefnan sé breið, nýstárleg og mikilvæg fyrir starf UNHCR en að skortur á stuðningi frá stjórnendum, fjármagni og þekkingu starfsfólks torvelaði framkvæmd hennar. Í MOPAN-skýrslunni kom enn fremur fram að þótt miklar framfarir hafi orðið hvað varðar stefnumótun, verkefna- og málsvaravinnu þá megi enn bæta samþættingu jafnréttissjónarmiða á öllum sviðum stofnunarinnar.

Skýrslur DFID og AusAID eru einnig jákvæðar í garð jafnréttisstarfs UNHCR og í þeirri fyrrnefndu hlaut stofnunin einkunnina 3 af 4 fyrir jafnréttismál. Þar er tekið fram að UNHCR sé með skýrar stefnur og ferla sem styðja við jafnrétti kynjanna og að jafnréttismál séu samþættuð inn í allt starf á landaskrifstofunum. Í áströlsku skýrslunni er tekið fram að vel hafi tekist til við að innleiða rammaáætlun stofnunarinnar um samþættingu kynja- og jafnréttissjónarmiða.

Barnahjálp Sameinuðu þjóðanna (UNICEF)

Hlutverk UNICEF er að bæta hag barna, ungs fólks og kvenna í þróunarlöndum. Stofnunin sinnir einnig mikilvægu starfi við neyðar- og mannúðaraðstoð. Eitt af markmiðum UNICEF er að jafna stöðu kvenna, karla, stúlkna og drengja með því að tryggja að öll börn hafi jafnan aðgang að menntun og heilbrigðisþjónustu og jöfn tækifæri til að taka þátt í samfélaginu og nýta hæfileika sína. UNICEF fylgir jafnréttisstefnu frá árinu 2010 (e. *Policy on Gender Equality and the Empowerment of Girls and Women*) sem leggur áherslu á samþættingu kynjasjónarmiða auk eftirlits og ábyrgðar.

Í MOPAN-skýrslu um UNICEF frá árinu 2012 hlaut stofnunin einkunnina 4,73 af 6 sem telst gott (e. *strong*). Þar kemur fram að UNICEF hafi unnið ötullega að jafnréttismálum frá árinu 2010 en þá hafði úttekt á jafnréttismálum stofnunarinnar leitt í ljós að jafnréttisstefnu frá 1994 væri ekki framfylgt á kerfisbundinn hátt. Á meðal þátta sem UNICEF hefur lagt áherslu á að bæta eru; samþætting jafnréttismála á öllum sviðum stofnunarinnar, ábyrgð á sviði jafnréttismála og kerfi sem tryggir eftirfylgni með jafnréttisþætti verkefna. Einnig hefur verið gerð aðgerðaáætlun sem ætlað er að skilgreina sértækar aðgerðir sem tryggja aukna áherslu á jafnréttismál. Skýrslan varar þó við að

jafnvel þótt miklar framfarir hafi orðið, einkum á sviði kerfisuppbyggingar (e. *systems-building*) og tæknilegrar aðstoðar, eigi enn eftir að koma í ljós hvort skýr stefnumörkun muni skila áþreifanlegum árangri.

Bæði DFID- og AusAid-skýrslurnar eru jákvæðar í garð jafnréttismála hjá UNICEF og sögðu stofnunina vera að bæta sig á þessu sviði. DFID skýrslan gefur stofnuninni einkunnina 3 af 4 fyrir jafnréttismál, sem telst gott (e. *strong*) og kemur þar fram að framfarir hafi orðið sérstaklega hvað varðar skólagöngu stúlkubarna og kynjaða gagnaúrvinnslu. Í áströlsku skýrslunni var tekið fram að UNICEF leggi mikla áherslu á jafnréttismál og þar er tekið fram að sérfræðipækning á málaflokknum innan höfuðstöðva UNICEF sé að aukast og styrki þar með starfsemi stofnunarinnar á sviði jafnréttismála.

Alþjóðaheilbrigðismálastofnunin (WHO)

WHO gegnir leiðbeinandi hlutverki og samhæfir heilbrigðismál innan Sameinuðu þjóðanna. Stofnunin er ráðgefandi í málefnum er tengjast hnattrænum heilbrigðismálum. Aðgerðaáætlun WHO um samþættingu kynjasjónarmiða beinist að uppbyggingu á getu og færni innan stofnunarinnar til kynjagreiningar og -áætlanagerðar, kynjaskiptingar gagna og kynjasamþættingar í allri starfsemi stofnunarinnar.

Í MOPAN-skýrslu frá árinu 2010 hlaut stofnunin einkunnina 4,20 af 6 fyrir jafnréttismál sem telst viðunandi (e. *adequate*). Þar kom fram að þótt framfarir hafi orðið við innleiðingu aðgerðaáætlunarinnar mætti enn merkja skekkju á sviði jafnréttismála og tekið er sem dæmi að enn vantaði um 30% af fjármögnun verkefna tengdum kynjajafnrétti, konum og heilsu. Því væri eftirfylgni áforma enn ábótavant. Jafnframt kom fram að úttekt á jafnréttisáætlun stofnunarinnar væri fyrirhuguð. Úttektin sem kom út ári síðar, árið 2011, leiddi í ljós að þó að WHO hafi innleitt víðtæka áætlun um samþættingu kynjasjónarmiða væru áhrif hennar á dagleg störf stofnunarinnar enn takmörkuð.

Skýrslur DFID og AusAID eru nokkuð neikvæðar í garð jafnréttisstarfs WHO. DFID-skýrslan gefur stofnuninni einkunnina 2 af 4 fyrir jafnréttismál sem telst slakt (e. *weak*). Fram kemur að þótt verið sé að vinna að endurbótum í þessum málaflokki séu framfarir of hægar. Í skýrslu AusAID segir að Ástralía hafi áhyggjur af framkvæmd jafnréttisstefnu WHO og að stofnunin hafi aðeins að hluta til brugðist við ábendingum um að tryggja fullnægjandi fjármögnun til verkefna sinna á sviði mæðra- og ungbarnaverndar. Eru vonir bundnar við að endurbætur á aðgerðaáætlunum WHO muni leiða til aukinnar áherslu á kynjamál og jafnrétti.

Úttektir ÞSSÍ – niðurstöður

Á árinu 2012 voru framkvæmdar úttektir á þremur verkefnum ÞSSÍ á vettvangi og liggja niðurstöður nú fyrir. Um er að ræða stuðning Íslands við sjávarútveg og fullorðinsfræðslu í Mósambík og

fiskigæðaverkefni í Úganda. Slíkar úttektir eru framkvæmdar af utanaðkomandi aðilum sem jafnan eru sérfræðingar á sviði þróunarsamvinnu. Í úttektum er rýnt í framgang verkefna miðað við sett markmið í verkefnisskjölum, þar á meðal markmið um jafnrétti kynjanna og valdeflingu kvenna. Með þeim hætti er hægt að varpa ljósi á hvort ætluð áhrif verkefna skili sér til haghafa á vettvangi.

Öllum verkefnum er ætlað að stuðla á marktækan hátt að jafnrétti kynjanna og/eða valdeflingu kvenna (kynjajafnréttisstika 1).

Allar úttektir á verkefnum PSSÍ er hægt að nálgast á heimasíðu stofnunarinnar, www.iceida.is.

Fiskgæðaverkefni í Úganda - uppbygging löndunarstaða

Meginmarkmið verkefnisins er að draga úr fátækt meðal fiskimannasamfélaga í Úganda. Með auknum gæðum fiskafurða má bæta lífsgæði þeirra sem afla, neyta og selja fisk enda stuðla betri afurðir að aukinni verðmætasköpun og tækifærum til viðskipta; bæði á innlendum markaði sem og til útflutnings. Verkefnið felst í uppbyggingu á aðstöðu á löndunarstöðum, bættri aðstöðu eftirlitsaðila, og þjálfun og þekkingaruppbyggingu.

Í úttektinni voru jafnréttismál skoðuð út frá þremur meginatriðum. Í fyrsta lagi var litið til þátttöku kvenna í verkefninu og leiddu niðurstöður úttektarinnar í ljós að konur taka síður þátt en karlar í starfsemi nefnda um fiskveiðistjórnun í fiskimannasamfélögum (e. *Beach Management Units, BMUs*), þ.e. félagsskap þorpsbúa á löndunarstöðum eða í þorpum sem hafa lífsviðurværi sitt af fiskveiðum og vinnslu og eru þungamiðja verkefnis PSSÍ. Nefndirnar eru lögbundinn félagsskapur og hafa mikilvægu hlutverki að gegna, m.a. á sviði fiskveiðistjórnunar og umsjónar með gæðamálum. Af átta fiskieftirlitsaðilum sem hlutu þjálfun á landsvísi var aðeins ein kona og af 36 fulltrúum á sveitarstjórnarstigi sem hlutu þjálfun voru aðeins þrjár konur. Hvað viðvíkur löndunarstöðunum sjálfum var í verkefninu lögð áhersla á að a.m.k. þriðjungur leiðbeinenda í nefndunum yrði konur, en raunin varð sú að konur voru í miklum minnihluta. Í öðru lagi var rýnt í aðgengi kvenna og nýtingu þeirra á aðstöðunni sem verið er að byggja upp. Úttektin leiddi í ljós að uppbygging á aðstöðu á löndunarstöðum tekur ekki sérstakt tillit til þarfa kvenna, sem sinna einkum vinnslu fiskafurða eftir löndun; s.s. þurrkun, söltun og reykingu. Aðstaðan er hönnuð og byggð fyrir löndun á afla og afhendingu á ferskum fiski til kaupenda, en þar eru karlar í miklum meirihluta. Í þriðja lagi var litið til ólíkra hlutverka kynjanna, en niðurstöður úttektarinnar sýna að brottfall kvenleiðbeinenda á löndunarstöðum er mun hærra en karla. Flestar konurnar gáfu þá skýringu að þær skorti tíma til þátttöku.

Úttektarteymið bendir á ýmsar leiðir til að efla hlut kvenna í verkefninu og benda jafnframt á mikilvægi þess að til séu góðar kyngreindar upplýsingar fyrir alla þætti verkefnisins. Meðal þess sem

teymið bendir á er að boðið verði upp á þjálfun sérstaklega fyrir konur, hönnuð með þarfir kvenna að leiðarljósi. Þá þurfi að koma upp aðstöðu á löndunarstöðunum sem tekur tillit til þarfa kvenna og hlutverka þeirra í framleiðsluferli fiskafurða. Á næstu stigum verkefnisins mun ÞSSÍ leggja áherslu á að vinna úr niðurstöðunum og þeim ábendingum sem þar koma fram.

Fullorðinsfræðsla í Jangamo-héraði í Mósambík

ÞSSÍ hefur um árabíl stutt við fullorðinsfræðslu í Jangamo-héraði í Inhambane-sýslu í Mósambík. Verkefnið felst í að aðstoða héraðsyfirvöld við að auka læsi og lífsleikni meðal íbúa svæðisins með það að markmiði að draga úr fátækt og styrkja dreifbýlið. Eitt af meginmarkmiðum verkefnisins er að bæta aðgengi og gæði fullorðinsfræðslu í Jangamo-héraði, m.a með þjálfun starfsfólks og kennara, með áherslu á kynjajafnrétti og jöfnuð meðal haghafa. Ólæsi meðal kvenna í Mósambík er um 70% en meðal karla 50%. Mikill meirihluti nemenda í fullorðinsfræðslu í Mósambík eru konur.

Í niðurstöðum úttektarinnar er bent á að þótt landfræðileg afmörkun verkefnisins sé skýr sé markhópurinn óljósari og ekki nægilega ljóst með hvaða hætti verkefnið eigi í raun að stuðla að jafnrétti kynjanna. Úttektarteymið bendir á þörf á því að gera kynjagreiningu (e. *gender analysis*) til að hægt sé að fá grunnviðmið (e. *baseline*) svo unnt sé að meta árangur innan verkefnisins. Þá er bent á mikilvægi þess að taka inn í fullorðinsfræðsluna hluti eins og fræðslu um HIV/AIDS, heimilisofbeldi, barnauppeldi og heilsufarsmál á þann hátt að hún höfði bæði til kvenna og karla (ekki eingöngu til kvenna). Þá bendir úttektarteymið á nauðsyn þess að greina vel ástæður þess hvers vegna þátttaka karla í fullorðinsfræðslunni er svo rýr og grípa til sérstakra aðgerða til að auka hlut þeirra. Í undirbúningi fyrir næsta fasa verkefnisins mun ÞSSÍ leggja áherslu á að vinna úr niðurstöðum úttektarinnar og þeim ábendingum sem þar koma fram.

Á haustmánuðum 2012 var framkvæmd athugun, á landsvísu, á brottfalli kvenna úr fullorðinsfræðslunni og takmörkuðum áhuga karlanna á að taka þátt í henni. Athugunin var gerð af menntamálaráðuneyti Mósambíkur og fjármögnuð af verkefninu. Fyrstu niðurstöður benda til þess að brottfall úr fræðslunni sé einkum atvinnutengt, bóndakonurnar missa úr margar kennslustundir þegar uppskerutíminn stendur yfir og eiga erfitt með að snúa til baka í námið. Lítil aðsókn karlanna er frekar menningartengd, margir þeirra þykjast yfir það hafnir að setjast á skólabekk með konum. Bæði körlum og konum þykir núverandi skipulag fræðslunnar, sem eingöngu fer fram á venjulegum skólatíma grunnskólanna, óhentugt fyrir vinnandi fólk og að námsefnið mætti vera hagnýtara. Við gerð verkefnisskjals fyrir næsta fasa verkefnisins verða niðurstöður athugunarinnar hafðar að leiðarljósi.

Stuðningur við sjávarútveg í Mósambík

Sjávarútvegur í Mósambík gegnir stóru hlutverki við að draga úr fátækt í landinu; með því að auka fæðuöryggi, skapa opinberar tekjur, vera atvinnuskapandi og stuðla að kynjajafnrétti. Talið er að konur séu helmingur alls vinnuafls við fiskverkun, sölu og tínslu á skelfiski í fiskimannasamfélögum í dreifbýli.

Frá árinu 2011 hefur ÞSSÍ tekið þátt í víðtækri verkefnastoð (e. *Programme-Based Approach, PBA*) sem samfjármögnuð er með Noregi og snýr að stuðningi við sjávarútvegsráðuneytið í Mósambík. Hluti af þverlægum áherslum verkefnisins felst í eflingu almennrar stefnumörkunar hvað viðvíkur kynjajafnrétti auk þess sem áætlanir stjórnvalda tilgreina konur í fiskimannasamfélögum sem forgangs markhóp. Niðurstöður úttektarinnar sýna að verkefninu hefur einungis að litlu leyti tekist að stuðla að árangri á því sviði. Engar sértækar aðgerðir eru settar fram í verkefnaskjali til að ná þeim eða mælikvarðar um árangur settir fram.

Í úttektinni er þó bent á nokkra þætti sem stuðli að framgangi jafnréttismála þótt þeir hafi ekki verið hluti af verkefnisskjalinu sjálfu. Þannig hefur sjávarútvegsráðuneytið ráðið sérstakan jafnréttisfulltrúa auk þess sem ráðgjafateymi hefur verið sett á laggirnar til að gera almenna úttekt á jafnréttismálum í sjávarútvegi í Mósambík til að undirbúa gerð jafnréttisáætlunar. Kostnaður við þjálfun jafnréttisfulltrúans og undirbúningur að gerð áætlunarinnar eru greidd af verkefninu.

Bent er á mikilvægi þess að höfða meira til kvenna sem vinna í fiskverkun og þannig stuðla að betri nýtingu aflans, t.d. með stofnun sérstakra kvennanefnda og smálánafyrirkomulags til eflingar þátttöku kvenna. Á næstu stigum verkefnisins mun ÞSSÍ leggja áherslu á að vinna úr niðurstöðunum og þeim ábendingum sem þar koma fram.

Skólar HSP á Íslandi

Hluti af alþjóðlegri þróunarsamvinnu Íslands felst í framlögum til skóla HSP á Íslandi; Jarðhitaskólans, Sjávarútvegsskólans og Landgræðsluskólans, og námu þau tæpum 470 m.kr á árinu 2012, eða um 14% af heildarframlögum til þróunarsamvinnu. Eins og greint er frá í verkefnislýsingunni mun skólum Háskóla Sameinuðu þjóðanna á Íslandi verða veitt eftirfylgni í að setja sér jafnréttisstefnu, en niðurstöður upphaflegrar greiningar innan tilraunaverkefnisins (2010) leiddu í ljós að enginn skólanna þriggja hafði sett sér formlega stefnu eða áætlun á því sviði. Enn fremur verður fylgst með því hvort og með hvaða hætti skólarnir samþætta jafnréttismál í námsefni skólanna, en árið 2010 hafði einungis Landgræðsluskólinn innleitt jafnréttismál í námsefni sitt. Þess ber þó að geta að allir skólarnir þrír hafa ávallt lagt ríka áherslu á sem jafnast kynjahlutfall meðal nemenda og er kveðið á um slíkt í stefnumótun allra skólanna þriggja.

Á árinu 2011 samþykkti Landgræðsluskólinn nýtt stefnumótunarskjal fyrir tímabilið 2011-2016. Þar er víða kveðið á um jafnrétti kynjanna, og er kynjajafnrétti meðal annars hluti af meginmarkmiði með starfsemi skólans: „*The mission of UNU-LRT is to train specialists from developing countries to combat land degradation and restore degraded land, and to assist strengthening institutional capacity and gender equality in the field of land restoration and sustainable land management in developing countries.*“ Í stefnumótuninni er jafnframt kveðið á um jafnt kynjahlutfall meðal nemenda og gerð jafnréttisstefnu á árinu 2012 auk þess sem kveðið er á um að í námsefninu sé fjallað um jafnréttismál. Vinna við gerð jafnréttisstefnunnar er á lokastigi og vænst er að hún verði tilbúin til útgáfu sumarið 2013. Henni fylgir ítarleg aðgerðaáætlun.

Á árinu 2013 var samþykkt nýtt stefnumótunarskjal fyrir Sjávarútvegsskólann fyrir tímabilið 2013–2017, en þar eru jafnréttismál nefnd sem eitt af fjórum kjarnagildum sem unnið er samkvæmt. Þar segir: „*Issues of gender equality are addressed in all activities undertaken by the UNU-FTP*“. Í stefnumótuninni er fjallað um jafnréttismál víða, m.a. hvað varðar val á nemendum og kennurum og þróun námsefnis í samstarfi við Alþjóðlega jafnréttisskólann, en rétt er að geta að sú vinna hófst á árinu 2012 og hafa nemendur nú þegar hlotið fræðslu á því sviði í tvígang. Þá er í stefnumótuninni sérstaklega kveðið á um mikilvægi þess að flétta jafnréttismál inn í alla starfsemi skólans og slík nálgun talin ein af fjórum forsendum aukins árangurs. Ekki er minnst á gerð sérstakrar jafnréttisstefnu, þótt mikilvægt skref hafi verið stigið í þá átt.

Vinna við gerð nýs stefnumótunarskjals fyrir Jarðhitaskólann stendur yfir og áætlað er að það verði tilbúið haustið 2013.

Alþjóðlegi jafnréttisskólinn, sem starfað hefur á Íslandi frá árinu 2009, varð formlega hluti af neti HSP hinn 9. maí 2013. Meginmarkmið skólans er að veita sérfræðingum frá þróunarríkjum sem starfa að jafnréttismálum þjálfun á sínu sérsviði og gera þeim betur kleift að stuðla að auknu kynjajafnrétti í heimalöndum sínum.

Stefnumörkun

Til viðbótar við greiningu á framlögum til þróunarsamvinnu með ofangreindum hætti felst hluti verkefnisins jafnframt í að formgera greininguna með þeim hætti að hún teljist hluti af venjubundinni eftirfylgni við verkefni. Auk þess er mikilvægt að starfsfólk utanríkisráðuneytisins og þróunarsamvinnustofnunar Íslands þekki til greiningarinnar og nýti sér hana í starfi.

Um miðjan maí 2012 voru haldnir kynningarfundir fyrir starfsfólk á þróunarsamvinnusviði utanríkisráðuneytisins og Þróunarsamvinnustofnunar Íslands þar sem kynjajafnréttisstíkan og notkun hennar var kynnt og gerð var grein fyrir innleiðingu stikunnar í almennt verklag í þróunarsamvinnu.

Þá er greiningin tilgreind í þremur nýjum stefnuskjölum á sviði alþjóðlegrar þróunarsamvinnu Íslands; Þingsályktun um áætlun um alþjóðlega þróunarsamvinnu Íslands 2013–2016; Jafnréttisstefnu á sviði alþjóðlegrar þróunarsamvinnu Íslands 2013–2016 og Áætlun Íslands um framkvæmd ályktunar Öryggisráðs SP nr. 1325 um konur, frið og öryggi 2013–2016. Enn fremur mun ÞSSÍ vinna verklagsreglur um framkvæmd jafnréttisstefunnar í starfi stofnunarinnar, en gátlistar um aðkomu beggja kynja, þátttöku þeirra í undirbúningi og framkvæmd verkefna hafa núþegar verið innleiddir í verklag ÞSSÍ við verkefnaundirbúning.

ÞSSÍ vinnur nú með Alþjóða jafnréttiskólanum á Íslandi (Gender Equality Studies and Training Programme, GEST) að því að útfæra námskeið um kynjasjónarmið í þróunarsamstarfi fyrir allt starfsfólk stofnunarinnar, jafnt hér heima sem og á umdæmisskrifstofum. Þjálfar á starfsmenn stofnunarinnar í að taka tillit til kynjasjónarmiða í allri verkefnastjórn og eftirfylgni. Nánar verður greint frá námskeiðinu í lokaskýrslu verkefnisins.

Lokaorð

Í þróunarsamvinnu Íslands er lögð áhersla á að ávallt sé stuðlað að því að árangur verði sem mestur, og er aukið kynjajafnrétti og valdefling kvenna talin órjúfanlegur hluti af árangursríkri þróunarsamvinnu. Enn fremur er aukið jafnrétti talið forsenda þess að Þúsaldarmarkmið Sameinuðu þjóðanna um þróun náist. Samkvæmt Jafnréttisstefnu á sviði alþjóðlegrar þróunarsamvinnu Íslands 2013–2016 skal fylgja framkvæmd hennar markvisst eftir. Í því felst að öll tvíhliða þróunarsamvinna og eyrnamerkt framlög til alþjóðastofnana og félagasamtaka verða greind með kynjajafnréttisstikunni og þannig fylgst með áformum. Í úttektum á verkefnum ÞSSÍ er lagt mat á innleiðingu og framkvæmd og með þeim hætti varpað ljósi á árangur á vettvangi, en í verkefnaundirbúningi skal tryggja að verkefnin taki tillit til þarfa og hagsmuna beggja kynja og leitast við eftir fremsta megni að bæði karlar og konur komi að undirbúningi og framkvæmd verkefna. Þá verði haft kerfisbundið eftirlit með starfi alþjóðastofnana og félagasamtaka og þess gætt að kynjasjónarmið séu höfð að leiðarljósi. Með þessum hætti stuðla íslensk stjórnvöld að því að framlög Íslands til þróunarsamvinnu stuðli að framgangi jafnréttismála og valdeflingu kvenna³.

Eftirfylgni með framkvæmd og framgangi þróunarverkefna gegnir lykilhlutverki þegar kemur að því að stuðla að skilvirkni og auknum árangri, því líkt og niðurstöður greiningarinnar hér að framan varpa ljósi á, skortir oft uppá að framkvæmd sé í samræmi við áform og markmið í tengslum við jafnréttismál. Oft má rekja skort á árangri til verkefnanna sjálfra. Það er að segja, að þættir tengdir jafnréttismálum hafi ekki verið nægjanleg skýrt skilgreindir og útfærðir með tilliti til markmiða og

---

³ Jafnréttisstefna á sviði Alþjóðlegrar þróunarsamvinnu Íslands 2013-2016

aðgerða sem þar eru sett eru fram í verkefnaskjölum. Stundum má rekja skort á árangri á sviði til framkvæmd verkefna, en stundum um gengur framkvæmd erfiðlega vegna utanaðkomandi þátta, eða jafnvel hnökra í samskiptum við samstarfsaðila á vettvangi. Oft skortir hreinlega uppá að næg áhersla sé lögð á jafnréttismál frá upphafi og líður verkefnið fyrir það. Að því sögðu, gegna reglulegar úttektir mikilvægu hlutverki svo hægt sé að bregðast við og gera nauðsynlegar breytingar til að bæta árangur verkefna.

Hafa ber í huga að árangur í þróunarsamvinnu er ekki á ábyrgð eins aðila, heldur viðkomandi gjafaríkis, alþjóðastofnunar eða félagasamtaka og samstarfsaðila á vettvangi. Bera þessir aðilar sameiginlega ábyrgð á því að í undirbúningi og framkvæmd verkefna að allir liðir séu skilgreindir, aðgerðir settar fram til að ná markmiðum og raunhæfir mælikvarðar til að mæla árangur.

Greining á þróunarsamvinnu Íslands slær í takt við aðrar sambærilegar greiningar, rannsóknir og úttektir á þessu sviði á alþjóðavettvangi. Þær varpa allar ljósi á að stefnur, áætlanir og góður ásetningur eru aðeins fyrsta skrefið í átt að auknum árangri. Framkvæmdin þarf að vera í takt við sett markmið, fylgjast þarf reglubundið með framgangi og nauðsynlegt er að gerðar séu breytingar á verkefnum eða verklagi ef þörf krefur.

Reykjavík þann 14. júní 2013

Þórarinnna Söebeck
verkefnisstýra og ábyrgðaraðili í umboði ráðuneytisstjóra

Eigandi verkefnisins staðfestir með undirskrift sinni að hafa kynnt sér áfangaskýrsluna, framvindu verkefnisins og næstu skref:

María Erla Marelsdóttir
sviðsstjóri þróunarsamvinnusviðs